

จิตสาธารณะ

ของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

วิภากรณ์ แดงจ้อย^{1*}ธัญญภัทร์ ศรีเนธิยวศิน²นฤมล คำอ่อน³

รับบทความ: 1 เมษายน 2568 แก้ไขบทความ: 5 กรกฎาคม 2568 ตอรับบทความ: 15 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มุ่งที่จะศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันในเรื่องจิตสาธารณะของพลเมือง และแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากยุคปัจจุบันโลกก้าวเข้าสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมอีกหลายประการ แต่ละด้านส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ทักษะคน และพฤติกรรมไม่ว่า ในเชิงเศรษฐกิจสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลง กระบวนการทุนนิยมอุตสาหกรรม นำไปสู่การขยายตัวของเมืองและพื้นที่อุตสาหกรรมเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง ก่อให้เกิดกลุ่มคนงาน ในภาคอุตสาหกรรมมีการนำเข้าเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการผลิตสินค้า นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรมมีการสื่อสารและคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยเกิดการถ่ายเทวัฒนธรรมรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากทั่วโลก เป็นสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมผสม และด้านการเมืองในสังคมไทยเผชิญกับความท้าทายของสังคมที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค จากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองไทย 90 ปีที่ผ่านมา ยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการปกครองที่ใช้อำนาจตามอำเภอใจในลักษณะ “รัฐบาลเผด็จการที่มาจากทางเลือกตั้ง” ไม่คำนึงถึงความชอบธรรมที่ได้รับการมอบหมายจากประชาชนให้เข้ามาบริหารประเทศโดยรวม เกิดการแบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย และมีผลประโยชน์ทับซ้อน ทั้งนี้การสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยภาครัฐกำหนดนโยบายและกฎระเบียบภาคประชาสังคมสร้างกระแสเรื่องจิตสาธารณะ และภาคการศึกษาปลูกฝังค่านิยมผ่านระบบการศึกษาควบคู่กับการใช้สื่อเพื่อรณรงค์และกระตุ้นสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: จิตสาธารณะ พลเมืองไทย ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

¹⁻² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

* อีเมล: wongsiri2456@gmail.com

³ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Public Psychology of Thai Citizens in the Transitional Period

Winaphorn Tangjui ^{1*}

Tananyaphat Srinathiyawasin ²

Naruemon Dam-orn ³

Abstract

The article titled "The Public Psychology of Thai Citizens in the Transitional Period" In today's era of rapid modernization in the world, the global society, including Thai society, has also been influenced by the wave of globalization, which has led to extensive changes in economy, society, culture and politics. All these have caused a number of other social phenomena, each of which has affected the changes of people's lifestyles, attitudes and behavior, whether in terms of economics and society, Thailand has changed the process of industrial capitalism, leading to the expansion of cities and industrial areas, the movement of labor from rural areas to cities, creating groups of workers. In the industrial sector, modern technology is introduced to help in the production of goods, leading to changes in lifestyles and culture. In terms of society and culture, there is modern communication and transportation, resulting in the transfer of culture, influenced by cultures from around the world, such as dressing, values, consuming products and services according to trends, resulting in a fusion between traditional cultures such as and foreign cultures, which is what is called a mixed culture. And the political side of Thai society faces the challenge of a society with a democratic form of government, calling for decentralization of power, political participation, freedom, human rights, and equality. From the history of Thai politics and government over the past 90 years, there are still various problems that affect the government that uses arbitrary power in the form of a "dictatorial government from elections", without considering the legitimacy that has been assigned by the people to come and govern the country as a whole, causing division into factions and conflicting interests. However, to establish a strong and sustainable public awareness, we need the cooperation of various departments; The government formulates policies and regulations; Civil society establishes the flow of public consciousness; The education department cultivates values through the education system, and at the same time uses the media to carry out publicity to stimulate public awareness and make it appear constantly.

Keywords: Public Psychology, Thai Citizens, Transitional Period

¹⁻² Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University

* Email: wongsiri2456@gmail.com

³ Faculty of Humanities and Social Sciences, Suratthani Rajabhat University

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่โลกก้าวเข้าสู่ความทันสมัย (Modernization) อย่างรวดเร็ว สังคมทั่วโลก รวมถึงสังคมไทยก็ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) อีกรหลายประการ แต่ละด้านส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ทศนคติ และพฤติกรรม ไม่ว่าจะในด้านในเชิงเศรษฐกิจ สังคมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเกิดกระบวนการทุนนิยมอุตสาหกรรม (Industrial Capitalism) นำไปสู่การขยายตัวของเมืองและพื้นที่อุตสาหกรรม เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน (Labor Migration) จากชนบทสู่เมือง ก่อให้เกิดกลุ่มคนงาน (Working Class) ในภาคอุตสาหกรรมขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการผลิตสินค้า ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต และวัฒนธรรม ในด้านสังคมและวัฒนธรรม การสื่อสารและการคมนาคมขนส่งที่ทันสมัยทำให้เกิดการถ่ายเทวัฒนธรรมระหว่างประเทศ (Cultural Diffusion) สังคมไทยจึงได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมจากทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ค่านิยม ความนิยมในสินค้าและบริการต่าง ๆ กระแสบริโภคนิยม (Consumerism) วัฒนธรรมป๊อปพิวลาร์ (Popular Culture) และการครอบงำของสื่อมวลชน (Mass Media) ปรากฏการณ์เหล่านี้นำไปสู่การสูญเสียอัตลักษณ์ท้องถิ่น (Local Identity) และปัญหาความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมใหม่ จนบางครั้งเกิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมนอก เป็นสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมผสม (Hybrid Culture) และในด้านการเมือง สังคมไทยเผชิญกับความท้าทายของสังคมที่มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยมีการเรียกร้องให้มีการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน รวมถึงการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ สิทธิมนุษยชน และความเสมอภาค จากประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองของประเทศไทยประมาณ 90 ปีที่ผ่านมา ยังคงประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย การปกครองประเทศใช้อำนาจตามอำเภอใจในลักษณะ “รัฐบาลเผด็จการที่มาจากการเลือกตั้ง” ไม่คำนึงถึงความชอบธรรมที่ได้รับการมอบหมายจากประชาชนให้เข้ามาบริหารประเทศโดยรวม แบ่งแยกประชาชนเป็นฝักเป็นฝ่าย (เดลินิวส์, 2567) นอกจากนี้ การทุจริต การฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยใช้วิธีการทุจริตเชิงนโยบาย (policy corruption) และการมีผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interest)

เมื่อพิจารณาการพัฒนาในมิติต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลับยังพบปัญหาในสังคมไทย อันสืบเนื่องด้วยการเร่งพัฒนาประเทศให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง ผลจากการพัฒนาที่รวดเร็ว ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่ยังไม่สามารถปรับตัวได้ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาที่ผ่านมาซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดและเป็นรากฐานในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ย่อมส่งผลเสียนำไปสู่คุณภาพชีวิตของคนที่ยากลำบาก โดยสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้รายงาน สถานการณ์ด้านสังคมไทยไตรมาสแรก ปี 2566 พร้อมทั้งนำเสนอบทความเรื่องคุณธรรมในสังคมไทย พบว่า จากข้อมูลของศูนย์คุณธรรมทำการสำรวจ "สถานการณ์คุณธรรม" ในปี 2565 ที่เป็นการสำรวจครบทั้ง 3 ช่วงวัย เป็นครั้งแรกของประเทศ พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ มีคุณธรรมในระดับพอใช้ ทั้งนี้พบว่า ร้อยละ

43.59 ของกลุ่มตัวอย่างมีคุณธรรมระดับพอใช้ ร้อยละ 36.9 มีคุณธรรมน้อยและควรปรับปรุง ซึ่งภาพที่สะท้อนให้เห็นชัดเจนก็คือ การเกิดขึ้นของปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไทย ตั้งแต่ปัญหาเล็กไปถึงปัญหาใหญ่ เช่น การไม่มีระเบียบวินัยขาดความรับผิดชอบและจริยธรรมในสังคม การทุจริตคอร์รัปชัน การก่ออาชญากรรม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากการขาดการปลูกจิตสำนึกและการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะต้องแก้ไขและเริ่มปลูกจิตสำนึกของคนในสังคม เพื่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมทุกสังคม เพราะเป็นตัวสะท้อนถึงจิตสำนึกการเป็น ส่วนหนึ่งของการรับผิดชอบต่อสังคมหรือมีส่วนค้ำประกันถึงผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม โดยการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น สิ่งที่สำคัญคือต้องรู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบต่อตนเอง มีน้ำใจ แบ่งปัน ต้องรู้จักการเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ เคารพในสิทธิไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน รวมถึงการอยากเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่อาศัยเพื่อช่วยให้สังคมสงบสุข (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2556) จิตสาธารณะมีความสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยในยุคศาสตร์ชาติได้ระบุในด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ เป้าหมายการพัฒนา ที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้ง กาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่ครอบคลุมและมีสุขภาพที่ดีในทุกช่วงวัย มีจิตสาธารณะรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัชยัสถ์ อุดมอม โอบอ้อมอารี มีวินัย รักษาศีลธรรม และเป็นพลเมืองดีของชาติ

จากที่กล่าวมา จิตสาธารณะเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นและสำคัญอย่างมากในปัจจุบันรวมทั้งเป็นคุณลักษณะสำคัญของการเป็นพลเมืองที่ดีในสังคม โดยในยุคปัจจุบันการสร้างจิตสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนในหมู่พลเมืองนับเป็นความท้าทายสำคัญ ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐในการกำหนดนโยบายและกฎระเบียบเพื่อส่งเสริมภาคประชาสังคมในการสร้างกระแสเรื่องจิตสาธารณะ และที่สำคัญคือการปลูกฝังค่านิยมดังกล่าวผ่านระบบการศึกษา ควบคู่ไปกับการใช้สื่อเพื่อรณรงค์และกระตุ้นจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จิตสาธารณะคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน เพราะเมื่อประชาชนมีจิตสาธารณะสูง ย่อมก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การแบ่งปันทรัพยากรอย่างเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์สังคมร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขและมั่นคง ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่อง จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง และได้นำเสนอประเด็นสำคัญ ได้แก่ จิตสาธารณะเพื่อส่วนรวม: แนวคิดในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน พลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง สถานการณ์ในปัจจุบัน: จิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง และแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง โดยเนื้อหาจะเป็นองค์ความรู้สำหรับการศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติสำหรับผู้สนใจต่อไป

จิตสาธาธารณะเพื่อส่วนรวม: แนวคิดในการขับเคลื่อนสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน

จิตสาธาธารณะ หรือความตระหนักรู้ถึงการดูแลประโยชน์ส่วนรวม ถือเป็นส่วนประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยเฉพาะสำหรับสังคมไทยที่กำลังเผชิญกับปัญหาการพัฒนาในหลายด้าน การเสริมสร้างจิตสาธาธารณะให้แก่คนในชาตินับเป็นรากฐานสำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญ จิตสาธาธารณะเป็นความสำนึกใส่ใจและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในกิจการของส่วนรวม ความเคารพและห่วงใยในสมบัติที่ทุกคนในสังคมต้องใช้ร่วมกัน ซึ่งมีใช่เฉพาะครอบครัว ญาติมิตร คนรอบข้างหรือชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่เท่านั้น หากแต่รวมไปถึงบุคคลอื่นหรือหน่วยงาน หรือองค์กรอื่นที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ในปัจจุบัน (พระไพศาล วิสาโล, 2554) จิตสาธาธารณะมีความสำคัญและเป็นรากฐานในการพัฒนามนุษย์ในด้านต่าง ๆ อย่างมาก จิตสาธาธารณะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญยิ่งในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมเป็นพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกันและกัน รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า บทความนี้แบ่งจิตสาธาธารณะออกเป็น 3 ด้าน อันได้แก่

จิตสาธาธารณะต่อตนเอง เป็นการดูแลตนเองให้เป็นคนดี มีสุขภาพแข็งแรง มีความรู้ความสามารถ ประกอบอาชีพสุจริต วางตัวอยู่ในกรอบระเบียบของสังคม เพื่อไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือเป็นภาระแก่ผู้อื่น ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการมีจิตสาธาธารณะต่อสังคมต่อไป โดยการมีจิตสาธาธารณะในตัวเองจะประกอบด้วย (1) การดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตของตนเองให้แข็งแรงสมบูรณ์ เช่น การออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ การพักผ่อนให้เพียงพอ เพื่อไม่ให้ตนเองเจ็บป่วยจนเป็นภาระแก่ผู้อื่น (2) การพยายามเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างพอเพียงและมีคุณภาพ เพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความรู้ความสามารถในการแก้ปัญหาของสังคม ไม่ต้องเป็นภาระแก่สังคม (3) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่ก่อภาระแก่สังคม และ (4) การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและประหยัด เช่น การปิดน้ำ ปิดไฟ ทุกครั้งหลังใช้งาน ลดการใช้พลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง เป็นการช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมและประหยัดพลังงาน เป็นต้น

จิตสาธาธารณะต่อสังคม เป็นประเด็นที่มีสำคัญมากและเป็นองค์ประกอบสำคัญของจิตสาธาธารณะ หมายถึงการที่พลเมืองมีจิตสำนึกและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมส่วนรวม รวมถึงการกระทำที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบนั้นด้วย ในฐานะสมาชิกของสังคม ทุกคนมีหน้าที่และความรับผิดชอบบางประการที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้สังคมสามารถดำรงอยู่และพัฒนาไปได้อย่างยั่งยืน โดยองค์ประกอบที่สำคัญคือ (1) การปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของสังคม เช่น การไม่ทำผิดกฎจราจร การเสียภาษีอากร (2) การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การลดการใช้พลาสติก การประหยัดพลังงาน เป็นต้น (3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การบริจาคเงิน สิ่งของ หรือบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม (4) การช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเมื่อมีโอกาส เช่น การช่วยแจ้งเหตุเมื่อเห็นคนประสบอุบัติเหตุ การบริจาคทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษายากจน การแบ่งปันอาหารให้คนขอทาน เป็นต้น และ (5) การเคารพและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ดังนั้น พลเมืองทุกคนมีความรับผิดชอบต่อสังคม โดย

จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

การปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว ย่อมจะส่งผลให้สังคมมีความสุข เป็นระเบียบเรียบร้อย และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกประการหนึ่ง ความรับผิดชอบต่อสังคมยังสะท้อนให้เห็นถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ คือ การคำนึงถึงส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมประชาธิปไตย ดังนั้น การส่งเสริมให้พลเมืองมีจิตสาธารณะด้านความรับผิดชอบต่อสังคม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องปลูกฝังควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สามารถก้าวผ่านยุคการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

จิตสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กล่าวคือ (1) ช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ มลพิษ การตัดไม้ทำลายป่า เมื่อทุกคนตระหนักถึงผลกระทบจระะมัดระวังและพยายามลดการกระทำที่เป็นมลพิษ (2) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน เช่น ประหยัดพลังงาน น้ำ ลดการใช้สิ่งของฟุ่มเฟือย รักษาป่าไม้ เนื่องจากเข้าใจคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ (3) สร้างความร่วมมือในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม เมื่อทุกคนมีจิตสำนึก จะมีส่วนช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟู เช่น งานอาสาปลูกป่า แยกขยะ ลดการใช้พลาสติก ไม่เผาขยะ เป็นต้น และ (4) วางรากฐานการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงการใช้อย่างยั่งยืนจากธรรมชาติควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับคนรุ่นต่อไป อธิบายได้ว่า จิตสาธารณะต่อสิ่งแวดล้อมเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหามลพิษที่กำลังเผชิญอยู่และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าแล้ว ยังก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างคนในสังคม สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี และวางรากฐานให้ลูกหลานได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์ การเสริมสร้างจิตสาธารณะจึงไม่เพียงเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเอื้ออาทร รับผิดชอบต่อส่วนรวม และคำนึงถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อโลกนี้

ดังนั้น การปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับทุกคนตั้งแต่เยาว์วัย จึงเป็นสิ่งสำคัญในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยเด็กและเยาวชนนั้นเป็นพลังสำคัญในอนาคต การปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่วัยเรียนจะทำให้เติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อธรรมชาติโดยไม่ต้องบังคับหรือสร้างกฎเกณฑ์มากมาย การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในวัยเด็กมีผลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมที่ยั่งยืน เช่น การพาเด็กไปทำกิจกรรมปลูกป่า เก็บขยะชายหาด หรือเรียนรู้วิถีชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะสร้างความประทับใจและความผูกพันกับธรรมชาติที่ยากจะลืมเลือน เด็กมีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคม เมื่อเด็กได้เรียนรู้แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจะนำความรู้ นั้นไปเผยแพร่และมีอิทธิพลต่อครอบครัว เพื่อน และชุมชน เกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง

พลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

พลเมืองถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของประเทศชาติ เนื่องจากพลเมืองคือกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้เจริญก้าวหน้า หน้าที่หลักของพลเมืองคือการปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพสิทธิ และหน้าที่ของตนเอง มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศ นิยามคำว่า "พลเมือง" ได้ว่าเป็นบุคคลที่มีสิทธิ

ครบถ้วนทั้งทางการเมือง กฎหมาย และสังคม สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมของรัฐ และพึ่งพาสวัสดิการรัฐได้เต็มที่ (Marshall, T. H., 1950) "พลเมือง" จึงปรากฏมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ และมักเกี่ยวโยงกับอำนาจอธิปไตย (Sovereignty) ของรัฐ (State) (ก่าพล ศรีโท, 2567) ซึ่งลักษณะรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ตามแนวคิดทางรัฐศาสตร์นั้นจะต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ (1) ประชาชน (2) ดินแดนที่แน่นอน (3) รัฐบาล และ (4) อำนาจอธิปไตย เป็นสิ่งสำคัญในองค์ประกอบทั้งหมด จวบจนกระทั่งในยุคหลังสงครามเย็น (Post-Cold War) ที่หมายถึง ทำให้เกิดพลังพลเมืองในสังคมยุคใหม่ที่มีมิติความอิสระและเสรีภาพมากขึ้น บุคคลแต่ละคนสามารถแสดงพลังอธิปไตยในตนเองให้ประจักษ์แก่การดำรงชีวิตของตนเอง หรือเรียกว่า ความเป็นประชาธิปไตย นั้นหมายถึง ประชาชนมีความพร้อมจะปกป้องและเรียกร้องความเสมอภาคและยุติธรรมต่อการดำรงอยู่จนเกิดเป็นพลังแห่งพลเมือง จนนำไปสู่ความเป็นชาตินิยม (Nationalism) สร้างเงื่อนไขเรียกร้องความเป็นตัวตน ในยุคนี้ยังเป็นสังคมที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือระหว่างกัน เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) แบบโลกไร้พรมแดนเสมือนเป็นโลกเดียวกัน เรียกว่า "ยุคโลกาภิวัตน์" ก่อให้เกิดความแตกต่างและสร้างความขัดแย้งระหว่างกัน กระทั่งต่อสิทธิและความเสมอภาคความเท่าเทียมแห่งพลเมือง จึงเกิดแนวคิดการสร้างพลเมืองเพื่อการอยู่ร่วมกัน คำว่า "พลเมือง" (Citizen) หมายถึง สถานะบุคคลในสังคมใดที่แสดงถึงความเป็นผู้มีสิทธิและเสรีภาพอย่างอิสระในการอยู่ร่วมกันในสังคม (ทิพย์พพร ดันติสุนทร, 2554) ดังนั้น พลเมืองจึงมีส่วนสำคัญเป็นผู้กระทำที่สร้างจิตสาธารณะ เห็นประโยชน์ส่วนร่วมที่มีความรับผิดชอบในสังคม และเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตน

ในโลกยุคใหม่ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น พฤติกรรมของพลเมืองในสังคมมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยหลายประการที่จะส่งผลให้พฤติกรรมของพลเมืองที่เปลี่ยนไปด้านต่าง ๆ เช่น (1) การใช้พื้นที่ Co-working Space มากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์คือ ช่วยลดการใช้พลังงานและทรัพยากรของอาคารสำนักงานเป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันและแบ่งปันทรัพยากร การใช้พื้นที่ co-working space เมื่อหลายคนแชร์พื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกร่วมกัน นอกจากนี้ ยังเป็นการลดการเดินทางและการปล่อยคาร์บอนด้วย (2) การจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างมีประสิทธิภาพ สังคมในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีอย่างมาก ดังนั้น สิ่งที่จะเกิดตามมาคือ ขยะหลังจากการพัฒนาโดยการนำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์เก่ากลับมาใช้ใหม่หรือรีไซเคิลจะเป็นที่นิยม เนื่องจากช่วยลดขยะและประหยัดทรัพยากร นอกจากนี้ รัฐบาลควรมีนโยบายการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ เช่น การรับซื้อคืนหรือการให้ส่วนลดสำหรับการนำอุปกรณ์เก่ามาแลกซื้อใหม่ รวมทั้งการจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ จะมีการรณรงค์และให้ความสำคัญกับการรีไซเคิลและกำจัดขยะอิเล็กทรอนิกส์อย่างถูกวิธีมากขึ้น เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (3) การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์เพิ่มขึ้น เนื่องด้วยการพัฒนาทางเทคโนโลยีผนวกกับสภาวะโควิด 19 ที่ผ่านมามีทำให้การสั่งซื้อสินค้าออนไลน์สูงขึ้นอย่างมาก โดยคาดว่าจะเติบโตอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความสะดวกสบายและการประหยัดเวลาในการเดินทาง ผู้ประกอบการควรมุ่งเน้นการลดบรรจุภัณฑ์และการจัดส่งที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงความโปร่งใสในห่วงโซ่อุปทาน และ (4) การรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม จะมีการรณรงค์เพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากร

จิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

อย่างรู้คุณค่ามากขึ้น เช่น การลดการใช้พลาสติก การประหยัดพลังงาน เป็นต้น รวมถึงการส่งเสริมให้ใช้ผลิตภัณฑ์หมุนเวียน เช่น บริการแบ่งปันการใช้งานแทนการซื้อเป็นเจ้าของ จะเป็นกระแสที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ยังมีแนวโน้มการใช้พลังงานสะอาด การปลูกพืชผักรับประทานเอง และ การใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นการส่งเสริมความยั่งยืนและรักษาโลก

กล่าวโดยสรุปได้ว่า แนวโน้มพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะในอนาคตของพลเมืองจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากพลเมืองคนรุ่นใหม่มีความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยียุคใหม่อาจเป็นปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญที่จะส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมการมีจิตสาธารณะมากขึ้น ในบรรดากลุ่มผู้ใช้เทคโนโลยีหลัก แม้การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะลดลง แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็สามารถสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้คนมีจิตสาธารณะเพิ่มขึ้น ทำให้เห็นได้ว่าพลเมืองยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงจะมีพฤติกรรมต้องอาศัยการสร้างแรงจูงใจและความสะดวกสบายควบคู่ไปด้วย

สถานการณ์ในปัจจุบัน: จิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

แนวโน้มจิตสาธารณะของคนไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีทั้งที่เพิ่มขึ้นและลง ขึ้นอยู่กับประเด็นและเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ในช่วงเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2554 จิตสาธารณะของคนไทยสูงมาก มีการบริจาคและช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างท่วมท้น แต่อาจลดลงในบางช่วงที่ไม่มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น แต่ยังมี การพบว่ามีกลุ่มคนบางกลุ่ม เช่น วัยรุ่น มักมีจิตสาธารณะสูงกว่ากลุ่มอื่น มีความตื่นตัวกับประเด็นสังคม และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ขณะที่คนกลุ่มอื่นอาจให้ความสำคัญกับจิตสาธารณะน้อยกว่าโดยรวมแล้ว จิตสาธารณะของคนไทยถือว่ายังอยู่ในระดับปานกลาง นั่นคือ (1) การเคารพสิทธิและหน้าที่ จิตสาธารณะไม่ได้หมายถึงเพียงแค่การให้ แต่รวมถึงการเคารพสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นด้วย เช่น การเคารพกฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองดี เสียภาษีอากรให้แก่รัฐ เป็นต้น การประพฤติปฏิบัติตนอย่างมีจิตสาธารณะจะช่วยสร้างวินัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม (2) การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้พลเมืองสามารถปรับตัวและก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ การศึกษาหาความรู้ยังช่วยให้เรามีความเข้าใจในปัญหาสังคม และสามารถมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (3) มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แสดงความคิดเห็น และสร้างการรณรงค์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย มีการรวมกลุ่มและการรณรงค์สามารถใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มและสร้างการรณรงค์ในประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เช่น การรณรงค์ทางการเมือง การเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ (4) การขาดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ดี มีการใช้วาจาหยาบคาย การด่าทอและโจมตีกันอย่างรุนแรงบนโลกออนไลน์ โดยมีความขัดแย้งและการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายทางการเมืองที่รุนแรง ขาดการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง (5) ข้อมูลบิดเบือน ข่าวปลอม และการหลอกลวงประชาชนยังคงมีอยู่ในสังคมออนไลน์ สร้าง

ความสับสนให้แก่สาธารณชน และ (6) การมีส่วนร่วมทางการเมืองบางครั้งอาจเป็นเพียงการแสดงออกชั่วคราวขาดความต่อเนื่องและการผลักดันอย่างจริงจัง

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของนวัตกรรมและเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 จะส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลกส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวนเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรง อาทิ แผ่นดินไหว ดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย วาตภัย ภัยแล้ง ไฟป่า ซึ่งทำให้ระบบนิเวศในของโลกอ่อนแอลงอย่างชัดเจน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่ ย้อนกลับมาสู่วิกฤตในอาชีพและธุรกิจซึ่งเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของบุคคลในสาขาอาชีพต่าง ๆ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2563) ทั้งนี้พลเมืองต้องที่ตื่นรู้ ตระหนักในสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะสร้างสรรค์สังคมส่วนรวม การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสมบัติของประเทศ และการแบ่งปันและเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้สมบัติของส่วนรวม โดยไม่ยึดสมบัติของส่วนรวมมาเป็นของตนเองหรือของกลุ่ม ซึ่งจิตสาธารณะของพลเมืองไทยในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง มีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลาย แต่ยังคงต้องมีการพัฒนาทักษะ วัฒนธรรมทางการเมือง และวิจารณญาณในการรับรู้ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมไทย ดังนั้น เมื่อสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลง มิติของสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แบบเดิมอาจต้องถูกทับซ้อนด้วยแนวคิด รูปแบบวิธีการ ความเชื่อและเทคโนโลยีที่ผุดเกิดขึ้นใหม่ ๆ ตามยุคสมัย ทุกคนข้ามผ่านวันเวลาที่ผันเปลี่ยนและยืนหยัดอยู่ให้ได้ในสังคมสมัยใหม่ พัฒนาค้นเองให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ของวันนี้และอนาคตข้างหน้า ให้สมบูรณ์อย่างเต็มกำลัง สังคมที่โลกเต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลง การปรับตัวและการบริหารจัดการเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น (ณัฐวัฒน์ ล่องทอง, 2565) ซึ่งภายใต้การเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากกระแสทุนนิยม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ด้านหนึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น มีค่านิยมทางวัตถุสูงขึ้น เกิดการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม และขาดคุณธรรมจริยธรรมเป็นต้น การส่งเสริมหรือพัฒนาความมีจิตสาธารณะจะช่วยให้คุณคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รวมถึงการใช้และการรักษาสิ่งของที่เป็นของส่วนรวมในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและสังคมอีกด้วย (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2555)

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากความเจริญเติบโตที่เป็นไปอย่างรวดเร็วของโลกในศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมซึ่งทำให้ระบบนิเวศโลกอ่อนแอลงอย่างชัดเจน และเกิดผลกระทบต่อเป็นลูกโซ่ย้อนกลับมาสู่วิกฤตในอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างจิตสำนึกพลเมืองเพื่อมุ่งทำประโยชน์เกื้อกูลต่อสาธารณชนคนหมู่มาก สร้างสังคมอุดมการณ์หรือสภาพอันเป็นที่พึงปรารถนาร่วมกันของมนุษยชาติโดยรวม และการเอื้ออาทรในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นที่ตระหนักรู้ถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สังคมโลกในอนาคตเป็นสังคมที่น่าอยู่มากยิ่งขึ้น

แนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบจิตสาธารณะของพลเมืองในประเทศอื่น ๆ ว่ามีแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของแต่ละประเทศเป็นอย่างไร โดยได้สรุปเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาพลเมืองไทย ดังนี้

ประเทศญี่ปุ่น พลเมืองญี่ปุ่นมีจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคมสูงมาก ตัวอย่างเช่น ระบบการคัดแยกและรีไซเคิลขยะที่เข้มงวด พลเมืองญี่ปุ่นต้องแยกประเภทขยะอย่างละเอียด เช่น แยกพลาสติก กระดาษ แก้ว โลหะ เศษอาหาร ออกจากกัน โดยมีกฎระเบียบและบทลงโทษ หากไม่ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ทำให้อัตราการนำขยะกลับมารีไซเคิลของญี่ปุ่นสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของโลก นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดถนนในชุมชน การร่วมกันรักษาสภาพแวดล้อมสาธารณะ บรรยายการทำงานเป็นทีม มีจิตอาสาช่วยเหลืองานสาธารณะสูง บริษัทต่าง ๆ ส่งเสริมให้พนักงานร่วมกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมและความเป็นระเบียบวินัย เคารพกฏกติกาสังคมญี่ปุ่นมีความเป็นระเบียบวินัยสูง เคารพกฎระเบียบของส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว หลีกเลี่ยงการกระทำที่รบกวนผู้อื่น สะท้อนผ่านพฤติกรรม การไม่ผลัดดันขึ้นรถไฟ รักษาความสงบ ไม่ส่งเสียงดัง สรุปคือ วัฒนธรรมความเป็นระเบียบ มีจิตสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคมของพลเมืองญี่ปุ่นนั้นถูกปลูกฝังและหล่อหลอมมาอย่างยาวนาน จึงเห็นได้ชัดในพฤติกรรมและวิถีชีวิตประจำวันของคนญี่ปุ่น

ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีกฎหมายและบทลงโทษที่เคร่งครัดต่อการกระทำที่ขาดจิตสาธารณะ เช่น การทิ้งขยะลงบนพื้น ทำให้พลเมืองมีจิตสำนึกสาธารณะสูง เช่น พ.ร.บ. ความสะอาดสาธารณะ (Public Utilities Act) มีบทลงโทษปรับสูงสุดถึง 10,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หรือจำคุก 1 ปี สำหรับการทิ้งขยะลงพื้น การบ้วนน้ำลายหรือเสมหะลงพื้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการอบรมจิตสาธารณะตั้งแต่ในโรงเรียน รวมถึงระบบตรวจจับและถ่ายภาพกล้องวงจรปิดในพื้นที่สาธารณะ เพื่อจับผู้กระทำผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการบังคับใช้กฎหมายและระบบลงโทษที่เคร่งครัด ประกอบกับมาตรการอื่น ๆ ทำให้พลเมืองสิงคโปร์มีความระมัดระวังไม่กระทำการขาดจิตสาธารณะเป็นอย่างมาก

ประเทศเกาหลีใต้ โดยเฉพาะพลเมืองในช่วงวัยรุ่น มีการแพร่หลายของกระแสเคลื่อนไหวเพื่อสังคม และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แสดงออกถึงจิตสาธารณะที่ค่อนข้างสูง จิตสาธารณะในกลุ่มวัยรุ่นของเกาหลีใต้นั้นค่อนข้างสูงและมีกระแสเคลื่อนไหวเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมที่แพร่หลาย อาทิ การรณรงค์เรื่องสิทธิสตรีและความเท่าเทียมทางเพศ มีการรณรงค์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และการชุมนุมประท้วงเรียกร้องความเท่าเทียมทางเพศอย่างกว้างขวางต่อต้านการคุกคามทางเพศ การเลือกปฏิบัติในสังคมและการทำงาน การเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม วัยรุ่นเกาหลีนำจัดกิจกรรมรณรงค์เพื่อลดการใช้พลาสติกและขยะ มีกระแสรักษาสิ่งแวดล้อม การคัดแยกขยะ ประหยัดพลังงาน การต่อต้านการกดขี่ข่มเหงในโรงเรียน (School Violence) นักเรียนและนิสิตนักศึกษาเข้าร่วมเคลื่อนไหวต่อต้านปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกในสถานศึกษา เรียกร้องให้มีมาตรการป้องกันและลงโทษผู้กระทำความรุนแรงในโรงเรียน กระแสเลือกไม่บริโภคนิยมและวิถีชีวิตเรียบง่าย เกิดกระแสวัยรุ่น

เกาหลีเลือกบริโภคน้อยลง ขจัดความฟุ่มเฟือยนิยมวิถีชีวิตเรียบง่าย ไม่บริโภคสินค้าเกินความจำเป็น เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม กระแสเหล่านี้เกิดจากการฉีกกำลังของวัยรุ่นหนุ่มสาวเกาหลีตื่นตัวกับประเด็นสังคมและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แสดงถึงจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวมที่สูง

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทและสถานการณ์ต่าง ๆ ด้านบวกพลเมืองอเมริกันมักมีความภาคภูมิใจในประเทศชาติของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการกุศลและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ การบริจาคเงินให้องค์กรการกุศล การทำงานอาสาสมัคร และการร่วมรณรงค์เพื่อสนับสนุนประเด็นสาธารณะที่ตนเห็นความสำคัญ ซึ่งในบางครั้งก็มีพฤติกรรมที่ขาดจิตสาธารณะ เช่น การทิ้งขยะลงพื้นสาธารณะอย่างปราศจากวินัย การขับรถยนต์ประมาท หรือการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจิตสาธารณะในสังคมอเมริกันยังมีความหลากหลาย โดยภาพรวมแล้วสังคมอเมริกันให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลค่อนข้างสูง ดังนั้นจิตสาธารณะจึงขึ้นอยู่กับจิตสำนึกของแต่ละบุคคลเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มคนและภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศด้วย การส่งเสริมจิตสาธารณะผ่านการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอยู่เสมอ

จากการวิเคราะห์ของประเทศที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะของพลเมืองในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง ควรมีแนวทางและสาระสำคัญเพื่อให้มีความเข้าใจที่ชัดเจน ดังนี้

1. การให้ความสำคัญและปลูกฝังจิตสาธารณะตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกสาธารณะในหลักสูตรต่าง ๆ รวมถึงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานเพื่อส่วนรวม
2. การใช้สื่อและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกสาธารณะให้กับเยาวชน โดยนำเสนอเนื้อหาที่กระตุ้นให้คนหันมาสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของสื่อบันเทิงและสื่อการศึกษา
3. การสร้างแรงจูงใจและสิ่งจูงใจให้พลเมืองมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ อาทิ การให้รางวัลแก่ผู้ทำคุณประโยชน์ต่อสังคม การลดหย่อนภาษีแก่ผู้บริจาค เป็นต้น
4. การมีออกกฎหมายและนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการปลูกจิตสำนึกสาธารณะ เช่น การบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังในการรักษาสิ่งแวดล้อม การกำหนดวันหยุดราชการเพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น
5. การสร้างพื้นที่สาธารณะและกิจกรรมสำหรับชุมชน ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยเหลือหลอมจิตสำนึกสาธารณะ
6. มีการยกย่องและเชิดชูบุคคลตัวอย่างที่มีจิตสาธารณะดีเด่น เพื่อเป็นแบบอย่างและสร้างความภาคภูมิใจให้บุคคลและให้กับคนรุ่นหลัง

ดังนั้น แนวทางเหล่านี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อปลูกฝังค่านิยมและจิตสำนึกสาธารณะให้แก่พลเมืองในทุกช่วงวัย ซึ่งจิตสาธารณะนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความตระหนักว่าเราเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งในสังคมชาวพุทธ การเป็นอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือส่วนรวม การคิดถึงประโยชน์สุขของบุคคลอื่น การลดละ เสมือนเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่น่าอยู่และพัฒนาไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้จากการศึกษา

การสร้างพลังพลเมืองในสังคมยุคใหม่ที่แสดงพลังอธิปไตยในตนเองให้ประจักษ์แก่การดำรงชีวิตของตนเองมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นสังคมที่มีลักษณะเปิดกว้าง มีการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือระหว่างกัน เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารความรู้ (Information Societies) แบบโลกไร้พรมแดนเสมือนเป็นโลกเดียวกัน เกิดเป็น "ยุคโลกาภิวัตน์" ที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนไทย เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเผชิญในอนาคต ซึ่งการสร้างจิตที่มีการเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แสดงถึงการเป็นรูปธรรมของความเป็นเพื่อนมนุษย์ที่มีความเมตตากรุณา และมีส่วนสำคัญทำให้เกิดสิ่งดีงามในสังคมอย่างยั่งยืน ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกของจิตสำนึก ได้แก่ 1) ทศนคติ 2) บรรทัดฐานของสังคม 3) ลักษณะนิสัย 4) การอบรมเลี้ยงดู และ 5) สภาพแวดล้อม โดยหล่อหลอมด้วยความเชื่อและการปลูกฝังจนถูกบ่มเพาะในจิตใจที่ถูกผลักดันออกมา เรียกว่า "จิตวิญญาณนักรบอาสา"

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้นำเสนอการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับจิตสำนึกสาธารณะเป็นสิ่งสำคัญในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ เนื่องจากรูปแบบและแนวทางการดำรงชีวิตในสังคมได้ปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในสังคม โดยเฉพาะพลเมืองยุคใหม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก ในสถานการณ์ที่โลกกำลังเผชิญกับความท้าทายใหม่ ๆ อยู่เสมอ จิตสำนึกสาธารณะจะช่วยให้พลเมืองไทยมีความตระหนักรู้ถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะควรเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน โดยสอดแทรกแนวคิดเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม การเคารพกฎระเบียบ และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนรุ่นใหม่เติบโตขึ้นมาเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ รวมทั้งภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ควรมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับประชาชนผ่านการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึก และการยกย่องเชิดชูบุคคลผู้มีจิตสาธารณะเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อกระตุ้นให้คนในสังคมหันมาให้ความสำคัญกับส่วนรวมมากขึ้น การมีจิตสาธารณะจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและความยั่งยืน โดยเฉพาะในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้ที่ทุกคนต้องร่วมแรงร่วมใจกันปรับตัวเพื่อเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ อย่างมีสติ

บรรณานุกรม

- กำพล ศรีโท. (2567). วิเคราะห์แนวคิดทางปรัชญาการเมืองของอริสโตเติล. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 13(3), 343-353.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2556). แนวทางการสร้างจิตสาธารณะในสังคมไทย. *รัฐสภาสาร*, 61,(1), 77-87.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2555). *สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ*. วีพริ้นส์.
- ณัฐวัฒน์ ล่องทอง. (2565). การปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในยุคศตวรรษที่ 21. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เดลินิวส์. (2567). 90 ปี ประชาธิปไตยไทยในวงจรรอบบาท. <https://www.dailynews.co.th/articles/1175435/>
- ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. สถาบันนโยบายการศึกษา.
- พระไพศาล วิสาโล. (2554). *ประชาสังคม และวัฒนธรรมชุมชน*. มูลนิธิเด็ก.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580* (ฉบับย่อ). (2567). <https://www.nesdc.go.th/>.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2563). *โลกเปลี่ยน คนปรับ: เตรียมคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในโลกหลังโควิด-19*. กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- Marshall, T. H. (1950). *Citizenship and Social Class*. Cambridge at The University Press.